

MAJ 2025

Raport z granicy polsko-białoruskiej

WAW WE ARE
WAW MONITORING

GRUPAGRANICA

Wstęp

Poniższe opracowanie opiera się na danych uzyskanych z pierwszej ręki od osób uczestniczących w opisywanych wydarzeniach. Dziękujemy wszystkim organizacjom humanitarnym działającym na pograniczu polsko-białoruskim oraz osobom z nimi współpracującym za udostępnienie nam raportów z przeprowadzonych przez siebie interwencji. Nasze źródła obejmują zarówno organizacje, nieformalne inicjatywy, jak i osoby prywatne, często pragnące zachować anonimowość, dlatego nie wymieniamy ich z nazwy, jeżeli nie udzieliły nam na to zgody. Szczególne podziękowania należą się wszystkim osobom w drodze, które zdecydowały się podzielić z nami własnymi doświadczeniami.

Pracownicy i pracowniczki organizacji humanitarnych oraz osoby z nimi współpracujące podkreślają, że trudny kontekst i etyka ich pracy często nie pozwalają na uzyskanie bardziej szczegółowych informacji na temat historii i sytuacji ludzi w drodze. Podczas interwencji wielu z nich jest w tak złym stanie psychofizycznym, że nie ma możliwości uzyskania szczegółowych informacji bez narażania ich na ryzyko retraumatyzacji lub wywoływania w nich poczucia, że są organizacjom humanitarnym winni jakiegokolwiek odpowiedzi na pytania z racji otrzymania od nich wsparcia.

Opisywane interwencje i wsparcie udzielone osobom w drodze mają miejsce na terytorium województw podlaskiego i lubelskiego. Osobom przebywającym w Białorusi udzielane są informacje dotyczące sytuacji prawnej oraz dostępu do procedur ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce i w Białorusi. Wszystkie wykorzystane w opracowaniach imiona zostały zmienione.

Dodatkowe pytania i rekomendacje osób lub organizacji, które również mogłyby być zainteresowane otrzymywaniem raportów prosimy kierować na adres: dane@wearemonitoring.org.pl

Definicje – Na końcu raportu znajduje się spis pojęć i przyjmowanych przez nas definicji.

WSPIERAJ NAS!

Możesz wesprzeć naszą działalność przekazując darowiznę:

Stowarzyszenie We Are Monitoring

51 1090 1056 0000 0001 5481 1903

Twarda 18, 00-105, Warszawa

Tytuł przelewu: „**Darowizna na cele statutowe**”

lub korzystając z bramki płatności na naszej stronie:

<https://wearemonitoring.org.pl/wplac/>

Od 2021 roku zbieramy wiarygodne informacje dotyczące sytuacji na granicy polsko-białoruskiej. Twoje wsparcie pozwoli nam robić to dalej.

Kampania rządu skierowana do krajów pochodzenia

W kwietniu 2025 r. premier Donald Tusk oficjalnie zapowiedział uruchomienie kampanii informacyjnej skierowanej do społeczeństw krajów pochodzenia osób, które docierają do UE szlakiem białoruskim. Celem było zmniejszenie natężenia migracji tym szlakiem i przeciwdziałanie narracjom sieci przemytniczych przedstawiającym szlak jako stosunkowo łatwy.

Według oficjalnego portalu rządowego gov.pl, kampania ma być prowadzona w Afganistanie, Etiopii, Erytrei, Somalii, Iraku, Pakistanie, Egipcie i Kenii. Obejmować ma m. in. krótkie filmiki na portalu YouTube i w mediach społecznościowych oraz plakaty. Nie udało nam się ustalić, ile docelowo ma być filmów, gdzie dokładnie mają być dystrybuowane, jakie środki przeznaczono na ich płatną promocję, ani ile i gdzie dokładnie będą dystrybuowane plakaty.

Pierwszy film – czterdziestosekundowy spot¹ – został opublikowany na kanale Kancelarii Premiera w serwisie YouTube 30 maja 2025 roku. Z kolei 12 czerwca 2025 roku kampania została oficjalnie zainaugurowana we wspomnianych krajach. Zgodnie z przekazem strony rządowej, główne komunikaty kampanii to:

- granica polsko-białoruska jest skutecznie chroniona dzięki rozbudowanej infrastrukturze i obecności służb mundurowych;
- prawo do ochrony międzynarodowej jest zawieszane;
- szlak migracyjny jest wyjątkowo trudny do pokonania.

W warstwie wizualnej filmu z 30 maja dominują dynamiczne ujęcia infrastruktury granicznej oraz funkcjonariuszy Straży Granicznej – zarówno na samej linii granicy, jak i w trakcie kontroli dokumentów: najprawdopodobniej na lotnisku. Obrazom towarzyszy komentarz lektora, który odczytuje kluczowe komunikaty: „Polska nie jest bramą do Europy”, „osoby, które nielegalnie przekroczyły granicę, nie mogą ubiegać się o azyl”, oraz „jeśli ktoś obiecuje Ci dostatnie życie w Europie, nie interesuje go Twoje szczęście, lecz Twoje pieniądze”.

Warstwa perswazyjna filmu pokazuje granicę jako przestrzeń silnie zinstytucjonalizowaną i zmilitaryzowaną: wyposażoną w nowoczesne technologie oraz patrolowaną przez wojsko i straż graniczną. Narracja, w szczególności warstwa wizualna, sugeruje, że każda próba przekroczenia granicy jest z góry skazana na porażkę – nie tylko ze względu na fizyczne zabezpieczenia, ale przede wszystkim dlatego, że osoba migrująca zostaje natychmiast przejęta przez maszynę państwową. Przekaz ten wzmacnia sekwencja zmontowana z licznych ujęć zapinania kajdanek, (najprawdopodobniej) deportacji oraz obraz grupy zatrzymanych osób leżących w rzędzie pod nadzorem służb – możemy przypuszczać, że jest to sugestia tego, co stanie się po przekroczeniu granicy. Elementem wzmacniającym przekaz jest również

¹Kancelaria Premiera, *Chronimy polską granicę – kampania informacyjna przeciw nielegalnej migracji*, 30.05.2025, https://www.youtube.com/watch?v=eze8FINiUe4&embeds_referring_euri=https%3A%2F%2Fwww.gov.pl%2F&source_ve_path=MjM4NTE [data dostępu: 30.06.2025].

kilkukrotnie powracający motyw agresywnego, szczekającego psa służbowego, eksponujący element zagrożenia fizycznego.

Rys. 1. Zdjęcie opublikowane w portalu gov.pl jako dokumentacja działań w ramach kampanii. Źródło: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Polskie granice są skutecznie chronione – ruszyła kampania informacyjna skierowana do nielegalnych migrantów*, 12.06.2025. <https://www.gov.pl/web/premier/polskie-granice-sa-skutecznie-chronione--ruszyła-kampania-informacyjna-skierowana-do-nielegalnych-migrantow> [data dostępu: 30.06.2025].

To czego nie ma w opublikowanym filmie to informacji na temat legalnych alternatyw do podróży w sposób nieuregulowany szlakiem białoruskim. Kampania nieprecyzyjnie podaje także informacje dotyczące możliwości ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce – w filmie powiedziane jest, że „jeśli ktoś nielegalnie przekroczy granicę, nie otrzyma azylu”. Nie do końca jest to prawda – według obowiązującego Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 marca 2025 r. w sprawie czasowego ograniczenia prawa do złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej (Dz.U. 2025 poz. 390), nie ma możliwości złożenia wniosku o ochronę międzynarodową na granicy z Białorusią (zarówno na zielonej granicy jak i na przejściu granicznym). Rozporządzenie nie mówi nic na temat możliwości otrzymania ochrony w Polsce: tj. otrzymania pozytywnej decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, jeśli ktoś już wniosek złoży. Osoby, którym udało się złożyć wniosek już po wejściu w życie rozporządzenia – np. w oddaleniu od granicy białoruskiej lub z racji przynależności do jednej z grup wrażliwych – czekają na decyzję Szefa UdSC.

Trudno dziś prognozować na temat możliwego wpływu kampanii na zmniejszenie skali migracji szlakiem białoruskim – rzetelne badania ewaluacyjne musiałyby objąć

zarówno adekwatne metody i techniki – jak dotąd w podobnych sytuacjach wykorzystywano zarówno case study jak i badania eksperymentalne – jak i uwzględnić zróżnicowanie kulturowe i polityczne krajów pochodzenia, a także siłę czynników wypychających (push factors) w tym także tych najbardziej dramatycznych: konflikty zbrojne, prześladowania czy postępujące zmiany klimatyczne.

Trudno nie doceniać siły kampanii informacyjnych jako takich – materiały ukazujące zagrożenia czyhające podczas migracji (w tym ryzyko wykorzystania, przemocy czy zniewolenia) mogą potencjalnie uchronić przed krzywdą osoby wyruszające w drogę. Powinny jednak być przygotowywane w rzetelny sposób i zawierać informację dotyczące zagrożeń i sposobów na ich uniknięcie a także alternatywne sposoby na bezpieczną migrację. Polska kampania nie wydaje się mieć na celu informowania a jedynie zastraszenie i odstraszenie potencjalnych przybyszów. Kraje, w których jest prowadzona to między innymi Afganistan, Erytrea czy Somalia, z których uciekają osoby zagrożone prześladowaniem, przemocą i konfliktami. Jak na razie polski rząd, zniechęcając do podróży szlakiem białoruskim, nie proponuje jakiegokolwiek alternatywy dla bezpiecznej i legalnej migracji. Nie skupia się też na realnych zagrożeniach takich jak handel ludźmi a na przekazie negatywnym o szczelnej granicy, kontrolach dokumentów i braku możliwości uzyskania prawa do ochrony międzynarodowej (co zresztą w spocie nazwane jest paradoksalnie „wzmocnieniem prawa uchodźczego”).

Na ile kampania okaże się efektywna lub (na odwrót) – na ile potrzeba migracji mająca źródła w złej sytuacji w kraju pochodzenia (wspomniane wyżej prześladowania, konflikt zbrojny, skrajne ubóstwo itp.) okaże się silniejsza niż ewentualne obawy zasiane kampanią – pokaże czas.

Śmierci

W pierwszych miesiącach 2025 roku, między styczniem a majem, po obu stronach granicy polsko-białoruskiej co najmniej dziewięć osób straciło życie w wyniku działania reżimów granicznych Polski i Białorusi. Dla porównania, w ciągu całego roku 2024 Zespół Monitoringu Śmierci na Granicy (BDMG) potwierdził śmierć 15 osób².

Kwiecień 2025 był jednym z najtragiczniejszych miesięcy od początku kryzysu. Tylko w tym miesiącu sześć osób odnaleziono w Bugu w okolicach Janowa Podlaskiego: jedno ciało 4 kwietnia, dwa kolejne 15 kwietnia, a trzy następne (dwa po stronie polskiej i jedno po stronie białoruskiej) 18 kwietnia. W marcu i kwietniu osoby migrujące z Białorusi zgłaszały niejednokrotnie, że białoruscy funkcjonariusze zmuszali je do przekraczania Bugu wpław, często w dużych grupach. Jedna z osób zgłaszała się do organizacji pozarządowych z małej wysepki lub mielizny na Bugu, na której uwięziono ją wraz z towarzyszami. Zgodnie z relacją, osoby w przemoczonych ubraniach przebywały przez

² Stworzona i na bieżąco aktualizowana przez Zespół Monitoringu Śmierci na Granicy lista osób, które straciły życie w wyniku działania reżimów granicznych Polski i Białorusi wraz z opisem metodologii znajduje się na stronie <https://wearemonitoring.org.pl/lista-zmarlych/>.

ponad dobę na błotnistej mieliźnie, przynajmniej jedna z nich była w złym stanie zdrowia i wymagała natychmiastowej pomocy medycznej. Tymczasem funkcjonariusze białoruscy nie pozwalali im na powrót na wschodni brzeg rzeki, wypychając do Polski. Tylko w marcu według świadectw osób w drodze w marcu utonęło w Bugu co najmniej siedem osób, na ten moment nie jest możliwe ustalenie ile z tych zgłoszeń dotyczy ciał, które odnaleziono w kwietniu.

Podobny schemat obserwowany był również na innych odcinkach granicy Unii Europejskiej z Białorusią. 30 kwietnia z rzeki Kotra, na granicy Białorusi z Litwą, wyłowiono ciało Egipcjanina, dwa kolejne wydobyto po stronie białoruskiej³. Według doniesień⁴ zmarłą osobę znaleziono także w rzece na granicy Białorusi z Łotwą. Nie wiemy, czy udało się ustalić ich tożsamość. Osoby chcące przedostać się z Białorusi na terytorium Polski lub innych krajów Unii Europejskiej czasem wybierają lub są kierowane na szlak, który wiedzie z Białorusi do Łotwy lub Litwy, a dopiero stamtąd do Polski. Od czasu wprowadzenia tymczasowego, terytorialnego zawieszenia prawa do azylu na granicy polsko-białoruskiej obserwujemy wzrost liczby osób na szlaku wiodącym przez Łotwę i Litwę. Łotewska Straż Graniczna mówi o 1666 próbach przekroczenia granicy w kwietniu i 1900 w maju⁵.

Oprócz opisanych wyżej potwierdzonych przypadków śmierci na granicy, w tym samym okresie, od stycznia do końca maja 2025 roku, Zespół Monitoringu Śmierci na Granicy otrzymał zgłoszenia i relacje o 14 osobach, które zmarły w drodze, których tożsamości i okoliczności śmierci nie udało się do tej pory zweryfikować. Informacja o aż pięciu z nich, trafiła do badaczek w maju tego roku.

Demografia, trendy i zgłoszenia

W maju 2025 roku odnotowałyśmy zgłoszenia od 342 osób podróżujących w 208 grupach. Kobiety stanowiły prawie 9% ogólnej liczby zgłoszeń – było ich 30, jedna z nich była w ciąży. Zgłoszenia osób małoletnich to nieco powyżej 9% wszystkich próśb o pomoc (31 z 32 małoletnich, z którymi mieliśmy kontakt w maju, podróżowało bez opieki prawnego opiekuna bądź opiekunki). Liczba zarejestrowanych w maju 2025 roku próśb o

³ UAB „15min”, Ramūnas Jakubausk, The bodies of three people found on the Belarusian border, explaining the two Belarusians, 2025,

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikalimaiirnelaimes/pasienyje-su-baltarusija-rasti-triju-zmoniu-kunai-59-2441358>

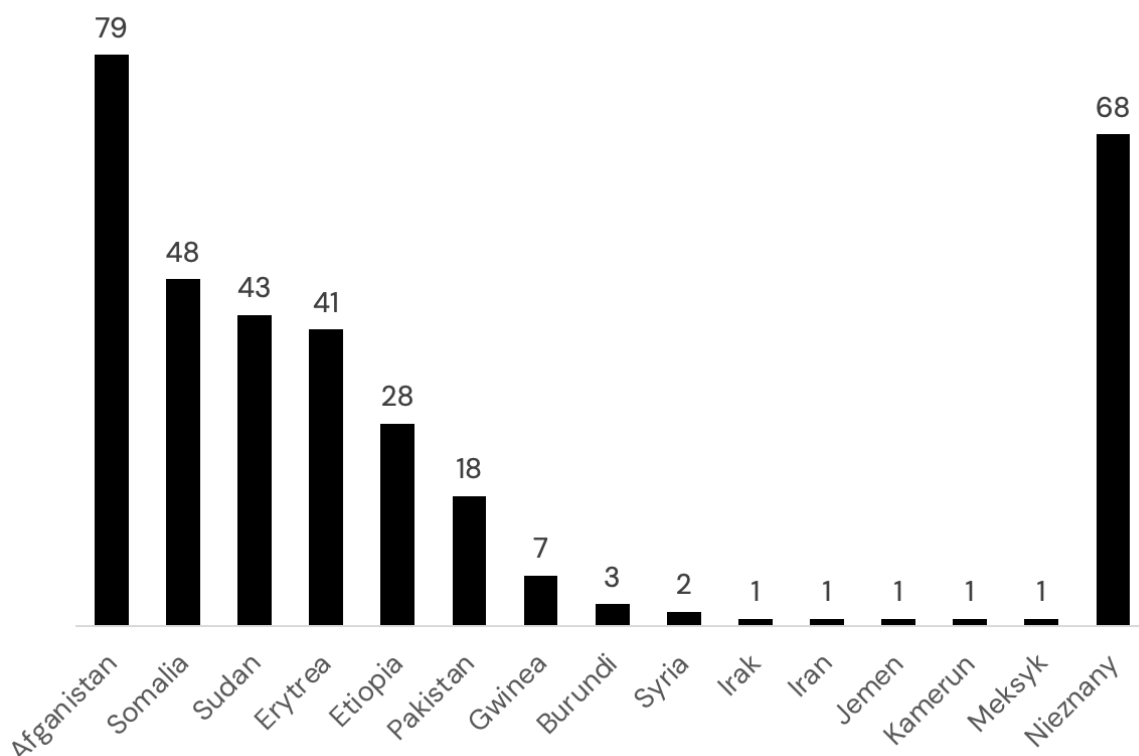
⁴ Zgodnie z nieoficjalną wymianą informacji z 22 kwietnia 2025 roku pomiędzy organizacją I Want To Help Refugees (Gribu palīdzēt bēgļiem) a przedstawicielem Straży Granicznej Łotwy, na pytanie czy w ostatnich miesiącach na terytorium Łotwy odnaleziono ciała zmarłych osób, Straż Graniczna odpowiedziała przecząco, dodając jednak, że niedługo przed rozmową, po stronie białoruskiej, w korycie rzeki, zauważono ciało zmarłej osoby, znajdujące się w odległości zbyt dużej, żeby ustalić płeć.

⁵ LSM+, Latvian Public Media, Latvia-Belarus border guards see over 60 illegal crossing attempts daily, 2025, <https://eng.lsm.lv/article/society/defence/27.05.2025-latvia-belarus-border-guards-see-over-60-illegal-crossing-attempts-daily.a600685/>

wsparcie – 342, jest znacznie niższa od tych odnotowywanych w latach: 2024 (1277), 2023 (816) i 2022 (478⁶).

ZGŁOSZENIA MAJ 2025				
	grupy	osoby indywidualne	dzieci (w tym MBO)	kobiety (w tym w ciąży)
W sumie	208	342	32 (31)	30 (1)
w tym z Polski	77	155	15 (15)	4 (0)
w tym z Białorusi	100	115	10 (10)	15 (0)
w tym z muharramy	17	42	7 (6)	6 (0)

79 ze wszystkich 342 zgłoszeń pochodziło od osób z Afganistanu. W tym okresie zgłosiło się również 48 osób z Somali, 43 z Sudanu, 41 z Erytrei, 28 z Etiopii i 18 z Pakistanu. Kraju pochodzenia 68 osób nie ustalono.

Rys. 2. Kraje pochodzenia osób, które zgłosiły potrzebę wsparcia w maju 2025 r.

⁶ Dane za 2022 rok dotyczą okresu od 3 maja 2022 do 31 maja 2022. Przesunięcie spowodowane jest stosowaniem innej metodologii. Dane były wówczas zbierane w ujęciu tygodniowym.

Maj, jako typowo wiosenny miesiąc, charakteryzuje się już stosunkowo dobrymi warunkami atmosferycznymi. Pomimo to w raportowanym okresie w Białowieży przez 15 dni minimalna temperatura zarejestrowana w nocy nie przekroczyła 2°C, a w ciągu 8 z nich spadała poniżej 0°C. Deszcz padał w Puszczy Białowieskiej przez 19 z 31 majowych dni⁷. Mimo, więc widocznej i odczuwalnej poprawy warunków pogodowych, a co za tym idzie również warunków podróży, osoby podejmujące próby przekroczenia zielonej granicy w okresie wiosennym nadal narażone są na poważne problemy zdrowotne związane z wychłodzeniem organizmu, hospitalizację, a nawet śmierć z powodu hipotermii.

Był cały przemoczony i zmarznięty, więc miało sens, że donieśliśmy spodnie, polar i buty. Pomogliśmy mu się przebrać, bo był zeszywniały z zimna. [...] Miał też drobne, ale bolesne, ranki na trzech palcach lewej ręki – oczyściliśmy i zabandażowaliśmy. Prosił też i leki "ratujące życie" [...]

Fragment raportu z interwencji terenowej u podróżującego samotnie Afgańczyka

Sześć osób, czwarty raz w Polsce. Jeden z mężczyzn miał problemy żołądkowe. Mówił, że pił brudną wodę. Drugi miał objawy przeziębienia. Byli mocno zmarznięci. Mieli niewielkie rany po koncertynie, pęcherze na stopach. Jeden z mężczyzn miał dość głębokie rany na stopach, tak jakby przez jakiś czas nie miał butów.

Fragment raportu z interwencji terenowej u sześciuosobowej grupy z Afganistanu

Spotkaliśmy dwóch mężczyzn zamiast czterech. Byli przestraszeni, cały czas powtarzali że boją się służb, że nie chcą być pushbackowani. Reszta grupy bała się podejść. Mówili, że nie jedli od kilku dni. Byli cali przemoczeni, bo padało. Jeden z mężczyzn nie miał butów od dłuższego czasu. Miał dość głęboką ranę na stopie od koncertyny. Opowiadali o przemocy służb po obu stronach granicy.

Fragment raportu z interwencji terenowej u grupy mężczyzn z Afganistanu

Aż 42 osoby podczas rozmowy z przedstawicielkami organizacji humanitarnych lub aktywistkami, zadeklarowało potrzebę otrzymania pomocy medycznej. Osoby przekraczające polsko-białoruską granicę często cierpią z powodu ogólnego osłabienia organizmu spowodowanego długotrwałym pobytem w lesie, problemów żołądkowo-jelitowych związanych m.in. ze spożyciem zanieczyszczonej wody, podrażnieniami spowodowanymi kontaktem z substancjami drażniącymi, np. gazem pieprzowym oraz urazami związanymi z pogryzieniami przez psy oraz tymi będącymi następstwami doświadczenia przemocy fizycznej. Nadal do najczęściej spotykanych urazów zaliczyć można liczne i rozległe rany szarpane drutem żyłkowym oraz, urazy ortopedyczne powstałe w wyniku upadków lub skoków z ogrodzenia.

⁷ Dane z bazy danych Systemu Hydrologii IMGW-PIB, <https://rafalraczynski.com.pl/imgw-archiwum/> [dostęp: 09.05.2025]

Próbował dwukrotnie przedostać się przez Litwę, teraz jest w Polsce po raz siódmy. Powiedział, że bawili się z nim, że to piłka nożna. Ma skręconą stopę po upadku z muru. Sytuacja nie jest poważna, niewielki ból. Dołączył do swojego przyjaciela, który czekał na niego przez kilka dni. On ma mocno skręconą prawą stopę, a może nawet złamanie jakiejś małej kości. Stopa jest bardzo spuchnięta, twarda i gorąca, z nieregularnymi siniakami.

Fragment raportu z interwencji terenowej u grupy z Afganistanu

Grupa od trzech dni po polskiej stronie. Byli wielokrotnie pushbakowani, od trzech do ośmiu razy. Jeden z nich już 8 miesięcy w Białorusi. Jeden mężczyzna miał głęboką ranę kolana, z ropą – opatrzona przez medyka. Pozostali mężczyźni mieli rany i zadrapania na dłoniach, nadgarstkach, nogach, jeden na skroni – na skutek przedzierania się przez concertinę. Dwóm mężczyznom opatrzyliśmy stopy. Wymęczeni, mieli wyjątkowo zniszczone, brudne, podarte ubrania.

Fragment raportu z interwencji terenowej u siedmioosobowej grupy z Erytrei

Muharrama i Białoruś

W maju zarejestrowaliśmy zgłoszenia od 115 osób kontaktujących się ze wschodniej strony zaporę graniczną. 42 osób podczas rozmowy poinformowało, że utknęło w pasie między mieszczącą się na polskim terytorium barierą, a umocnieniami po stronie białoruskiej. Osoby te wchodziły w skład 17 grup. Było wśród nich co najmniej sześć kobiet oraz siedmiu małoletnich, z których sześć było podróżowało bez prawnego opiekuna⁸. Część z nich przebywała na tym terenie jeszcze przed podjęciem pierwszej próby przedostania się przez zaporę graniczną, część doświadczyła pushbacku i została tam zawrócona przez funkcjonariuszy polskiej straży granicznej. 73 osoby kontaktowały się z terenu Białorusi, głównie z większych białoruskich miast.

Polska straż graniczna również mnie bardzo mocno pobiła. Mam złamaną kość stopy. Polska straż graniczna mnie spryskała [gazem] i pobiła. Muszę się stąd wydostać, biją teraz wszystkich ludzi bardzo mocno przy polskiej granicy. [...] Mój przyjacielu, kość stopy jest złamana, nie mogę nawet chodzić. Biją nas bardzo mocno za każdym razem, gdy wracamy z Polski. Tutaj na Białorusi nie pozwalają nam nawet nic zjeść i biją nas jak osły. Jest nas tu teraz 22 osoby, nie pozwalają nam jeść i pić wody i biją nas raz po raz. Używam tego telefonu w ukryciu, proszę pomóżcie nam. [...] Tutaj na Białorusi nas nie uznają. [...] Polska straż graniczna

⁸ Prezentowane przez nas liczby nie pozwalają na oszacowanie, chociażby w przybliżeniu, faktycznej liczby osób przebywających w danym okresie w pasie pomiędzy zaporami. Publikujemy je, ponieważ pozwalają określać tendencje spadkowe i wzrostowe oraz odnotowywać momenty zwiększonej aktywności migracyjnej w obszarze granicy polsko-białoruskiej.

również nie uznaje tutaj, więc co mamy zrobić? Nie pozwalają nam jeść i pić wody. Umrzemy tutaj, a tego nie chcemy.

Fragment rozmowy z osobą proszącą o wsparcie w muharramie

Udzielone wsparcie

UDZIELONE WSPARCIE W MAJU 2025				
	grupy	osoby indywidualne	dzieci (w tym MBO)	kobiety (w tym w ciąży)
W sumie	61	127	12 (12)	3
pomoc rzeczowa	54	115	12 (12)	3
pomoc prawna	12	17	1 (1)	3
pomoc medyczna	9	10	1 (1)	0
pierwsza pomoc	14	18	2 (2)	0
pomoc w szpitalu		37	1 (1)	3
Liczba podjętych interwencji			65	
Liczba udanych interwencji			48	

W maju organizacjom pozarządowym i osobom z nimi współpracującym, udało się udzielić wsparcia 127 osobom podróżującym w 61 grupach. To prawie trzykrotnie więcej niż w kwietniu (46). Były wśród nich trzy kobiety. Niecałe 10% stanowiły osoby małoletnie, wszystkie podróżowały bez prawnego opiekuna lub opiekunki.

Na całkowite wsparcie udzielone osobom w drodze sumują się interwencje humanitarne⁹ w terenie, często połączone z towarzyszącymi im interwencjami medycznymi oraz interwencje prawne, do których w maju dochodziło przede wszystkim podczas wspierania osób w drodze w staraniach o interim measure (środek

⁹ Osoby kontaktujące się z terytorium Polski najczęściej proszą o wsparcie w postaci przekazania jedzenia, wody, ubrań oraz butów. Zdarzają się również prośby o przekazanie sprawnych telefonów komórkowych. Z relacji spotkanych podczas interwencji osób w drodze wynika, że ich aparaty telefoniczne są nadal niszczone przez funkcjonariuszy zarówno białoruskich, jak i polskich służb.

tymczasowy) Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który zapewnia pewną doraźną ochronę przed pushbackiem.

Osoba próbowała sama, we własnym zakresie, bez obecności i pomocy aktywistów, poprosić o ochronę międzynarodową. Po pobraniu odcisków palców została wypchnięta do Białorusi.

Fragment raportu z interwencji terenowej

W maju, w sumie 29 spośród wszystkich 127 spotkanych podczas interwencji humanitarnych osób stanowiły osoby z problemami zdrowotnymi. 11 było pacjentami lub pacjentkami zespołu medycznej organizacji humanitarnej Lekarze Bez Granic (Médecins Sans Frontières – MSF). Pozostałe otrzymały pierwszą pomoc przedmedyczną.

17 z 65 podjętych interwencji terenowych zakończyło się niepowodzeniem, co oznacza, że nie udało się na czas dotrzeć do wskazanej przez osoby w drodze lokalizacji. Sytuacje takie wynikają zazwyczaj z problemów z ustaleniem dokładnego miejsca pobytu grupy lub urwania kontaktu, który może być konsekwencją rozładowania telefonu lub zatrzymania grupy przez służby przed dotarciem wsparcia. W wypadku części grup udało się potwierdzić, że osoby zostały spushbackowane, ponieważ po pewnym czasie kontaktowały się z prośbą o wsparcie ze wschodniej strony zapory granicznej.

Szpitala

W maju 2025 roku w szpitalach w Hajnówce i Białymstoku odnotowano obecność co najmniej 37 pacjentów, którzy wymagali hospitalizacji po przekroczeniu zielonej granicy. Była wśród nich co najmniej jedna osoba małoletnia oraz trzy kobiety. Większość osób poddanych hospitalizacji wymagała pomocy medycznej ze względu na urazy ortopedyczne. Wiele urazów kończyn dolnych i górnych było konsekwencjami upadków z zapory granicznej. Upadki z muru powodują nie tylko złamania kończyn i kręgosłupa, ale też stłuczenia, rany całego ciała i obrażenia wewnętrzne. Dodatkowo, drut żyłkowy (typ concertina), który wieńczy stalową zaporę i rozmieszczony jest w kolejnych pasach wzdłuż polskich umocnień granicznych, jest przyczyną powszechnie występujących wśród pacjentów i pacjentek ran ciętych i szarpanych oraz powstających w ich wyniku zakażeń. Wśród częstych powodów hospitalizacji osób w drodze zaliczają się również rozległe rany szarpane po pogryzieniach przez psy oraz urazy charakterystyczne dla doświadczeń przemocy fizycznej.

Większość pacjentów poza podstawową pomocą rzeczową otrzymała od pracowniczek i pracowników organizacji humanitarnych wsparcie w staraniach o wspomniany już interim measure (środek tymczasowy) Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Decyzja ETPCZ co do zasady na wskazany przez Trybunał okres zabezpiecza osoby przed wywózką do Białorusi i tym samym w praktyce może umożliwić im rozpoczęcie procedur administracyjnych prowadzących do uregulowania pobytu. Przeciętny czas oczekiwania na decyzję Trybunału to od kilku godzin do nawet 1–2 dni

roboczych. W międzyczasie, jak pokazuje praktyka ostatnich lat, osoba starająca się o zabezpieczenie jest w dalszym ciągu narażona na pushback, nawet jeżeli z powodu problemów zdrowotnych przebywa w placówce medycznej. Według zebranych informacji w maju 2025 funkcjonariusze polskiej straży granicznej dopuścili się co najmniej pięciu pushbacków ze szpitali.

Wywózki i przemoc¹⁰

WYWÓZKI I PRZEMOC ZGŁOSZONE W MAJU 2025				
	grupy	osoby indywidualne	dzieci (w tym MBO)	kobiety (w tym w ciąży)
Zgłoszone wywózki	31	58	9 (8)	3 (0)
Zgłoszona przemoc PL	13	31	1 (1)	2 (0)
Zgłoszona przemoc BY	23	54	5 (5)	4 (0)

W raportowanym okresie organizacje humanitarne otrzymały zgłoszenia o pushbackach od 58 osób podróżujących w 31 grupach. Były wśród nich co najmniej trzy kobiety i dziewięcioro dzieci, prawie wszystkie (8) podróżowały bez opieki.. 23 z tych osób doświadczyło więcej niż jednego pushbacku. Łącznie w maju odnotowano 221 wywózek do Białorusi.

Podlaski Oddział Straży Granicznej poinformował o wykonaniu w tym samym okresie 1765 pushbacków¹¹. 108 osobom wydano postanowienia o opuszczenia terytorium Polski (art. 303b Ustawy o cudzoziemcach z dnia 12 grudnia 2013 r.), a 1657 osób doświadczyło pushbacku na podstawie Rozporządzenia MSWiA z dnia 13 marca 2020 r.

Osoby w drodze zgłaszające towarzyszącą wywózkom dodatkową przemoc, opisywały przypadki pobić, używania przez funkcjonariuszy substancji drażniących,

¹⁰ Użyte w niniejszym rozdziale cytaty pochodzą z wywiadów przeprowadzonych z osobami w drodze, raportów organizacji pozarządowych pracujących na pograniczu polsko-białoruskim oraz fragmentów wiadomości wysyłanych przez osoby w drodze do organizacji pozarządowych i pełnomocniczek. Cytaty z wiadomości tekstowych oraz raporty, które nie są bezpośrednimi świadectwami są odpowiednio opisane. Tłumaczenia cytatów z wywiadów pogłębionych pochodzą z tłumaczeń konsekwentnych i jako takie, są zawsze pewną interpretacją tłumacza. Tłumaczenia wiadomości i raportów wykonano tak, by zachować oryginalny ton wypowiedzi. Daty, lokalizacje oraz szczegóły mogące umożliwić zidentyfikowanie osób zostały usunięte z tego opracowania dla zachowania anonimowości naszych rozmówców. Wszystkie imiona zostały zmienione.

¹¹ Odpowiedź Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej na zapytanie w trybie dostępu do informacji publicznej otrzymana 19 maja 2025 roku.

paralizatorów oraz szczucie psami. Powszechnie zgłaszane są również kradzieże oraz niszczenie mienia. Tylko w maju 31 osób zgłosiło doświadczenie przemocy, której sprawcami mieli być przedstawiciele polskich służb mundurowych. W tym samym czasie 54 osoby opowiedziały o przemocy, za której sprawców uznali służby białoruskie. Łącznie w raportowanym okresie zarejestrowaliśmy 95 zgłoszenia doświadczenia przemocy w rejonie polsko-białoruskiego pogranicza.

Wczoraj dotarliśmy do polskiej granicy i wjechaliśmy do Polski. Zostaliśmy zatrzymani przez strażników granicznych, pobici i odesłani na Białoruś, a potem zostaliśmy zatrzymani przez Wagnera i białorską armię i pobici. Potem zmusili nas do wejścia po drabinie i zeskoczenia z muru. Mój najstarszy przyjaciel jest połamany. Zostaliśmy ponownie odesłani przez polskich strażników granicznych.

Fragment rozmowy z mężczyzną z Sudanu

[...] przyjechałem na Białoruś. Próbowałem wjechać do Polski ponad 12 razy, ale mnie pobili i odesłali. Nie mam żadnych obrażeń. Straciłem pieniądze i psychikę.

Fragment rozmowy z mężczyzną z Etiopii

W wiadomościach osób w drodze nadal pojawiają się relacje opisujące wzmożoną przemoc funkcjonariuszy służb białoruskich w stosunku do osób pushbackowanych z Polski.

Polska policja spryskała nas gazem pieprzowym, ale nas nie uderzyła. Było nas trzech, gdy opuszczaliśmy Polskę. Białoruscy żołnierze nas aresztowali. Pobili nas tak mocno, że zdarli z nas ubrania i pobili łopatą.

Fragment rozmowy z mężczyzną z Etiopii podróżującym z dwoma kolegami

Jedna z osób relacjonowała, że widziała ciało Pakistańczyka, którego białoruskie służby pobiły na śmierć gdy poprosił o wodę [...] Opowiadali o dużej przemocy i brutalności ze strony białoruskich służb. O tym że byli bici po nieudanych próbach przekroczenia granicy (jeden z nich bity w głowę) oraz po pushbackach z Polski.

Fragment raportu z interwencji terenowej u grupy osób z Erytrei

Definicje

Zgłoszenia łącznie — łączna liczba zgłoszonych grup/osób w drodze, znajdujących się na terenie Polski, Białorusi, Litwy lub Łotwy. Nie uwzględnia osób przebywających w danym okresie raportowania na terenie innych krajów europejskich, ponieważ raport ma na celu zobrazowanie sytuacji na granicy polsko-białoruskiej i na związanym z nią szlaku migracyjnym.

- **Grupa** — osoby podróżujące razem w momencie zgłoszenia i/lub interwencji humanitarnej/prawnej/medycznej. Osoby te mogą, ale nie muszą, być związane więzami rodzinnymi lub społecznymi.
- **Osoby indywidualne** — poszczególne osoby wchodzące w skład grup.

Dzieci/Małoletni — wszystkie osoby, których potwierdzony bądź deklarowany wiek to 0–18 lat.

MBO — małoletni bez opieki/dzieci bez opieki — osoby poniżej 18 roku życia podróżujące bez dorosłego opiekuna prawnego, a więc także małoletni podróżujący ze starszym rodzeństwem lub innymi krewnymi niebędącymi ich opiekunami w świetle prawa obowiązującego w Polsce.

Zapora [graniczna], również: mur, bariera, płot — umocnienie znajdujące się na terenie Polski kilka – kilkanaście metrów od granicy z Białorusią, mające formę stalowego płotu, zwieńczonego zwojem drutu ostrzowego oraz znajdujące się obok zasieki ze skłębionego drutu ostrzowego.

Concertina – drut ostrzowy (żyłtkowy), uformowany w duże zwoje, stanowiący dodatkową część infrastruktury na granicy.

Muharrama (arab. zabronione) — określenie używane przez arabskojęzyczne osoby w drodze do określenia pasa ziemi na terytorium Polski i Białorusi mieszczącego się między polską barierą graniczną a umocnieniami po stronie białoruskiej (systemą). Muharrama w języku arabskim oznacza „zabronione”. Osoby w drodze używają również dłuższego określenia المحرمة المنطقة, czyli „strefa zabroniona”.

Sistema – ogrodzenie i system elektroniczny po wschodniej stronie zmilitaryzowanego pasa pogranicza znajdującego się na terenie Polski i Białorusi(muharrama) od reszty Białorusi.

Wsparcie udzielone — łączna liczba osób lub grup, do których udało się dotrzeć organizacjom i podmiotom działającym na Podlasiu i które zgodziły się podzielić z nimi informacjami (Grupa Granica + Ocalenie, nieزرeszeni mieszkańcy i mieszkanki Podlasia, kolektywy, jednostki, POPH).

- **Pomoc rzeczowa** — wsparcie w postaci podstawowych pakietów pomocy humanitarnej: jedzenie, ubrania, woda, informacja.
- **Pomoc prawna** — wsparcie w procedurach związanych z zapobieganiem wywózkom i umożliwieniem złożenia wniosku o ochronę międzynarodową.
- **Pomoc medyczna** — profesjonalne wsparcie udzielone przez osoby z uprawnieniami medycznymi.

- **Pierwsza pomoc przedmedyczna** — wsparcie udzielane przez osoby po podstawowym szkoleniu z ratownictwa, takie jak przemywanie ran czy opatrywanie stóp okopowych.

Pushback, również wywózka, wypchnięcie – przymusowe zawrócenie do linii granicy osób migrujących lub zmuszenie ich do opuszczenia terytorium Polski bez należytego zbadania indywidualnych okoliczności; niezależnie od tego, czy otrzymały one postanowienia powrotowe, oraz niezależnie od tego, że wyraziły wprost chęć ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce. Jak zwracają uwagę eksperci monitorujący naruszenia praw człowieka na południowych granicach Unii Europejskiej, pushbacki stanowią formę przemocy per se, dodatkowo powszechnie towarzyszą im inne formy przemocy fizycznej i werbalnej¹².

Zgłoszenia wywózki — wywózki zgłoszone nam w danym okresie raportowym przez osoby, które doświadczyły ich bezpośrednio lub były ich naocznymi świadkami/świadkiniami.

Zgłoszona przemoc Polska — zgłoszone przypadki przemocy, doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych były osoby należące do polskich służb mundurowych: Straży Granicznej, Policji, Wojska Polskiego, Wojsk Obrony Terytorialnej.

Zgłoszona przemoc Białoruś — zgłoszone nam formy przemocy doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych byli ludzie należący do białoruskich służb mundurowych

Liczba interwencji — liczba interwencji humanitarnych podjętych przez zespoły terenowe w odpowiedzi na zgłoszenie potrzeby wsparcia lub przypadkowe spotkanie osób w drodze na terenie przygranicznym.

Liczba zmarłych — liczba osób w drodze zmarłych od sierpnia 2021 roku po polskiej stronie granicy polsko-białoruskiej oraz te przypadki ze strony białoruskiej, o których wiemy. Nie uwzględnia wszystkich przypadków śmierci w szpitalach czy wypadkach samochodowych, powiązanych ze szlakiem migracyjnym. Dane są weryfikowane i uzupełniane przez Zespół Monitoringu Śmierci na Granicy i publikowane [tutaj wraz z metodologią](#). Spodziewamy się, że z czasem mogą pojawić się dane o większej liczbie osób zmarłych, również z rozpatrywanego tu okresu.

¹² K. Augustová, J. Sapoch, Border Violence as Border Deterrence. Condensed Analysis of Violent Push-Backs from the Ground, „Journal for Critical Migration and Border Regime Studies” 2002, nr 5(1), <https://movements-journal.org/issues/08.balkanroute/12.augustova,sapoch--border-violence-as-border-deterrence.html> [data dostępu: 8.04.2024].

Liczba zaginionych — osoby, których zaginięcie zostało zgłoszone przez najbliższych krewnych lub towarzyszy drogi i deklarowany brak kontaktu trwa co najmniej dwa dni.

Urazy w wyniku muru — urazy, które powstały w wyniku przekraczania zapory granicznej na granicy polsko-białoruskiej

Osoby z grup wrażliwych — osoby szczególnie narażone ze względu na następujące przesłanki:

Wiek	- małoletni - małoletni bez opieki - osoby powyżej 45 roku życia - seniorzy/ki powyżej 60 roku życia
Przesłanki medyczne	- ciąża - choroba przewlekła - niepełnosprawność
Przesłanki sytuacyjne*	- ofiary przemocy seksualnej lub narażone na przemoc ze względu na płeć - ofiary tortur - ofiary handlu ludźmi

* na obecnym etapie praktycznie niemożliwe do zidentyfikowania